

Cossos i imatges a l'antic Egipte

Lluís Torrens Campillo

Introducció

Aquest curs proposa una aproximació a la vida quotidiana a l'antic Egipte a partir de l'anàlisi de les representacions figuratives. Lluny de considerar les imatges com a simples il·lustracions d'una realitat externa, el programa parteix de la idea que pintura, relleu, estatuària i altres suports constitueixen construccions visuals reglades, capaces de transmetre formes d'ordenar el cos, les relacions socials i les experiències de la vida quotidiana. En aquest sentit, el curs no es planteja com una història general de l'art egipci, sinó com una introducció a la lectura històrica de les imatges egípcies i al seu potencial per pensar aspectes centrals de la vida social.

A través de quinze sessions, l'assignatura articula dos nivells de treball. D'una banda, introdueix les eines necessàries per entendre el llenguatge visual egipci, incloent-hi qüestions com el cànon, les proporcions, la jerarquització, l'aspectiva, l'organització en registres, el moviment i la temporalitat. De l'altra, aplica aquestes eines a l'estudi de diferents àmbits de la vida quotidiana, com ara el cos sexual, el treball, el ritual, la reproducció, la infància, la sexualitat, la família, la vellesa i la mort. Així, el curs pretén mostrar que les representacions figuratives no només reflecteixen pràctiques socials, sinó que també contribueixen a construir-les visualment.

El fil conductor del programa és, per tant, una doble pregunta: com podem llegir les imatges egípcies des dels seus propis codis i què ens permeten comprendre sobre la vida quotidiana a l'antic Egipte. Aquesta perspectiva permet aproximar-se al món egipci des d'una mirada

atenta tant a la materialitat dels suports com a la dimensió social, simbòlica i visual de les imatges.

Objectius

Aquest curs té com a objectiu introduir l'alumnat en la lectura històrica de les representacions figuratives egípcies i en la seva utilització com a font per a l'estudi de la vida quotidiana a l'antic Egipte. Es proposa proporcionar els instruments bàsics per interpretar el llenguatge visual egipci, especialment pel que fa al cànon, les proporcions, la jerarquització, l'aspectiva, els registres, el moviment i la temporalitat, i aplicar aquestes eines a l'anàlisi de diferents àmbits de la vida social.

Així mateix, el curs vol aprofundir en la construcció figurativa del cos sexual, tant masculí com femení, en diversos suports i contextos, i examinar la relació entre cos, sexe i posició social en el marc de la societat egípcia. Alhora, pretén apropar l'alumnat a qüestions centrals de la vida quotidiana, com ara el treball, el ritual, la reproducció, la infància, la sexualitat, la parella, la família, la vellesa i la mort, tot posant en relleu les possibilitats i els límits de la imatge com a font històrica.

Finalment, l'assignatura es proposa fomentar una mirada crítica davant les imatges egípcies, capaç de relacionar forma, suport, funció i context social, i de desenvolupar una anàlisi rigorosa de les fonts visuals tant a l'aula com en l'observació directa de peces i objectes en context museístic.

Programa

Bloc I. Aprendre a llegir les imatges egípcies

Ens introduïm en els codis visuals egipcis per entendre com es construeixen les representacions figuratives i com poden utilitzar-se per pensar històricament la vida quotidiana.

1. Mirar no és veure: com llegir les imatges egípcies

La sessió inaugural presenta l'enfocament general del curs i planteja una idea central: les imatges egípcies no són reflexos immediats de la realitat, sinó construccions visuals sotmeses a convencions precises. A partir d'aquí s'introdueixen els conceptes de representació figurativa, imatge i vida quotidiana, així com les possibilitats i els límits d'aquestes fonts per a l'estudi històric.

2. Norma, ordre i llegibilitat: el llenguatge visual egipci

Aquesta classe se centra en els principis que fan possible la imatge egípcia com a sistema llegible. S'hi treballaran el cànon, les proporcions i la jerarquització, no només com a trets formals, sinó com a mecanismes que expressen ordre, estabilitat i posició social.

3. Escenes, registres i temporalitat: l'organització visual de l'acció

La sessió analitza la manera com les imatges egípcies articulen accions i seqüències mitjançant registres, perspectiva, moviment i temporalitat. L'objectiu és mostrar que el món figurat no s'organitza segons una visió naturalista moderna, sinó segons criteris propis que ordenen l'espai, el temps i l'acció.

4. Individu, societat i imatge: contextos de representació

En aquesta classe es relacionarà la lectura formal de la imatge amb l'estructura social egípcia. S'hi abordarà la naturalesa de l'individu, la seva inserció en un ordre polític, familiar i religiós, i la manera com les representacions figuratives contribueixen a fixar visualment aquest ordre.

Bloc II. Cossos sexuals i representació figurativa

Analitzem com la imatge egípcia construeix visualment el cos i com la diferencia sexual es converteix en una forma d'ordenar la diferenciació.

5. Fer visible el sexe: cos masculí, cos femení i diferencia visual

Aquesta sessió introdueix el problema del cos sexual com a construcció figurativa. S'hi estudiaran les convencions que distingeixen visualment el cos masculí i el femení a través de la postura, l'anatomia, el gest, el vestit i la relació entre cos i rang.

6. El cos femení en les representacions figuratives

La classe se centrarà en la presència del cos femení en pintura, relleu, estatuària i altres suports. L'objectiu serà observar com varia la seva representació segons el context, la funció i el medi, i com les imatges construeixen idees de bellesa, fecunditat, contenció, respectabilitat o atracció.

7. Cos, estatus i presència social: formes de representar la posició

A partir dels continguts anteriors, aquesta sessió aprofundeix en la relació entre cos i posició social. S'hi analitzarà com les representacions figuratives converteixen el cos en un lloc on s'inscriuen jerarquies, relacions d'autoritat, rols familiars i formes de respectabilitat.

8. Sortida al Museu Egipci de Barcelona: observar, descriure i interpretar

Aquesta sessió es planteja com una classe pràctica fora de l'aula. La visita al Museu Egipci de Barcelona servirà per aplicar directament els conceptes treballats fins aquell moment: cànon, jerarquització, suport, funció, representació del cos i diferència sexual. L'objectiu serà entrenar la mirada davant de peces concretes i aprendre a descriure i interpretar representacions figuratives en relació amb la seva materialitat, el seu context i la seva funció.

Bloc III. Vida quotidiana, pràctiques socials i cicle vital

Ens acostem a la vida quotidiana a través de les pràctiques corporals i de les escenes figuratives que mostren treball, reproducció, creixement i aprenentatge social.

9. Cossos que treballen: activitat, producció i vida material

Aquesta classe es dedica a l'estudi del treball i de la divisió sexual de les activitats a partir de l'art. S'hi analitzaran tasques productives, activitats domèstiques i altres formes d'acció quotidiana per veure com la imatge fa visibles certs treballs i en relega d'altres al silenci.

10. Ritual, religió i eficàcia del cos representat

La sessió abordarà la relació entre cos, ritual i religió a l'antic Egipte. Es prestarà especial atenció a la figuració del cos en contextos de devoció, protecció, fertilitat i autoritat ritual, per entendre com certes imatges no només mostren una pràctica, sinó que participen de la

seva eficàcia simbòlica.

11. Engendrar, parir i alletar: imatges del cos reproductiu

Aquesta classe se centra en l'embaràs, el part, el naixement i la lactància. S'hi estudiarà com aquestes experiències corporals apareixen codificades en la imatge i com la seva representació contribueix a construir visualment la maternitat i el cicle reproductiu.

12. Infància, creixement i maduració sexual

La sessió analitza la infància i les transformacions corporals lligades al creixement, amb una atenció especial a la pubertat, la menstruació i altres ritus de pas. Es tractarà d'entendre com la imatge egípcia diferencia etapes vitals i com relaciona edat, cos i posició social.

Bloc IV. Desig, vincles i final del cicle vital

Estudiem com imatges i textos construeixen el desig, les relacions entre els sexes, la família, el conflicte i la desaparició del cos viu.

13. Aprendre el cos: educació, disciplina i socialització

En aquesta classe s'abordarà la relació entre educació, formació corporal i aprenentatge de normes socials. El cos serà estudiat no només com una realitat representada, sinó com una realitat modelada per pràctiques, expectatives i mecanismes de socialització.

14. Desig, parella i família: imatges dels vincles quotidians

La sessió posarà en relació la poesia eròtic-amorosa, la sexualitat, el matrimoni i la família amb les representacions figuratives. S'hi analitzaran la parella, la domesticitat, la filiació i els vincles entre home i dona per entendre com la imatge fa visible l'ordre relacional quotidià.

15. Sexualitat, conflicte, vellesa i mort

La sessió final reuneix temes com el divorci, l'adulteri, la violència contra les dones, altres pràctiques sexuals, la vellesa i la mort. L'objectiu serà pensar tant els límits de la norma

social com els límits de la pròpia representació figurativa, tancant el curs amb una reflexió sobre el cos viscut, el cos regulat i el cos preservat en la imatge.

Metodologia

El curs combina reflexió teòrica, treball pràctic i experiència directa amb el registre material i sortida a un museu, des d'una perspectiva pròpia de l'arqueologia social feminista. Es concep com un espai d'aprenentatge col·lectiu, actiu i crític, que vincula el passat amb les estructures socials i simbòliques del present.

1. Aprenentatge actiu i participatiu

- Les sessions s'organitzen a partir d'una classe magistral, seguit de discussions guiades.
- L'alumnat és protagonista del procés d'aprenentatge: analitza, interpreta i debat a partir de fonts textuais, visuals i materials.
- Es promou el treball en grup i l'intercanvi d'idees com a forma de construcció col·lectiva del coneixement.

2. Treball amb fonts materials i textuais

- Anàlisi combinada de fonts arqueològiques, epigràfiques, jurídiques i literàries.
- Lectura crítica de les fonts, identificant absències i biaixos.
- Activitats pràctiques sobre espais, objectes i representacions per comprendre la dimensió material de la classificació social dels sexes.

3. Treball de camp i aprenentatge experiencial

- Sortida al Museu Egipci de Barcelona

4. Enfocament reflexiu i feminista

- L'arqueologia es concep com una pràctica situada i política, no neutral.
- L'aula és un espai d'escolta i pensament crític on es qüestionen els relats hegemònics sobre el passat.

- Es treballa amb una mirada interseccional, atenta a les diferències de classe, estatus i origen dins la societat egípcia.

Bibliografia

AMBRIDGE, L. J. (2007). Searching History: The Non-Elite in Ancient Egypt. History Compass, 5(2).

ANGENOT, V. (2005). Pour une herméneutique de l'image égyptienne. Chronique d'Égypte, 80.

HARTWIG, M. K. (2015). A Companion to Ancient Egyptian Art. Oxford: Wiley Blackwell.

Laboury, D. (1998). Fonction et signification de l'image égyptienne. Bulletin de la Classe des Beaux-Arts, 9.

MARSHALL, A. (2015). Maternité et petite enfance en Égypte ancienne. Monaco.

MESKELL, L. (1999). Archaeologies of Social Life. Age, Sex, Class et cetera in Ancient Egypt. Londres.

ROBINS, G. (1986). Egyptian Painting and Relief. Oxford.

ROBINS, G. (1993). Proportion and Style in Ancient Egyptian Art. Austin.

ROBINS, G. (1993). Women in Ancient Egypt. Londres.

SCHÄFER, H. (2002). Principles of Egyptian Art. Oxford.

SWEENEY, D. (2011). Sex and Gender. A Frood, E. i Wendrich, W. (eds.), UCLA Encyclopedia of Egyptology. Los Angeles.

WEGNER, J. (2009). A Decorated Birth-Brick from South Abydos: New Evidence on

Childbirth and Birth Magic in the Middle Kingdom. A Silverman, D. P., Simpson, W. K. i Wegner, J. (eds.), *Archaism and Innovation: Studies in the Culture of Middle Kingdom Egypt*. New Haven-Philadelphia.

WILFONG, T. G. (1999). Menstrual Synchrony and the “Place of Women” in Ancient Egypt. A Teeter, E. i Larson, J. A. (eds.), *Gold of Praise: Studies on Ancient Egypt in Honor of Edward F. Wente*, Chicago.

WILKINSON, R. H. (2003). *Reading Egyptian Art*. Londres.